

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Naturavdelningen

Skötselplan
2018-12-19

Dossienummer: 1499-2201
Diarienummer: 512-30983-2018

Sida
1(23)

Skötselplan för naturreservatet Varholmen, Dala i Falköpings kommun samt bevarandeplan för Varholmen SE0540118

Foto: Jan Mogol

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Sammanfattning	4
1.1 Syfte.....	4
1.2 Natura 2000	4
1.3 Fakta om området och dess skötsel	5
2. Beskrivning av området	6
2.1 Uppgifter	6
2.2 Allmän beskrivning av området	6
2.3 Historisk markanvändning	6
2.4 Bevarandevärden.....	7
2.4.1 Biologiska bevarandevärden	7
2.4.2 Geovetenskapliga bevarandevärden.....	8
2.4.3 Kulturhistoriska bevarandevärden	8
2.4.4 Friluftslivsvärden	8
2.5 Övrig bebyggelse och anläggningar.....	8
3. Skötsel och bevarandemål.....	9
3.1 Indelning av skötselområden.....	9
3.2 Bevarandemål.....	9
3.3 Allmänt om skötseln	9
3.4 Konsekvenser av klimatförändringar	9
3.5 Vad kan påverka området negativt.....	10
3.6 Bevarandetillstånd.....	10
3.7 Övrigt	10
3.8 Skötselområden med mål och åtgärder	10
3.9 Forn- och kulturmiljövård	13
4. Friluftsliv.....	14
5. Gränsmarkering.....	14
6. Uppföljning	14
6.1 Dokumentation av skötselåtgärder	14
6.2 Bevarandemål och gynnsamt tillstånd	15
6.3 Revidering av skötselplanen	15
7. Planerad förvaltning	15
8. Referenser	15
Bilaga 1	17
Tabell Arter	17
Tabell Natura2000 naturtyper	18

BILAGOR

Bilaga 3a: Tabell Arter
 Tabell Naturtyper
 Tabell Natura 2000-naturtyper

Bilaga 3b: Skötselområdeskarta

Bilaga 3c: Naturtypskarta

Bilaga 3d: Natura 2000-naturtypskarta

Bilaga 3e: Fornlämningar

Bilaga 3f: Friluftslivskarta

Skötselplanen är uppdelad i två delar, A och B. Den första delen är en beskrivande del. Där anges bland annat naturreservatets syften och vilka natur- och bevarandevärden som finns i naturreservatet. Den andra delen av skötselplanen beskriver naturreservatets bevarandemål och hur naturreservatet ska skötas.

DEL A – Varholmen, Dala

Skötselplanen beskriver vad som ska göras i naturreservatet och i Natura 2000-området, när och hur ofta det ska göras. Den fastställer också vad som är viktigast att göra om reservatsförvaltaren, d v s den som är ansvarig för naturreservatets skötsel, behöver prioritera. Förutom reservatsförvaltaren vänder sig skötselplanen till markägaren och andra intressenter. För Natura 2000-områden används även planen vid tillståndsprövning för att förhindra att utpekade arter och naturtyper påverkas negativt.

1. Sammanfattning

1.1 Syfte

Syftet med naturreservatet är att:

- bevara biologisk mångfald, kärlväxtflora,
- vårda och bevara värdefulla naturmiljöer, odlingslandskap, betesmark och äng,
- bevara de inom området förekommande naturtyperna och/eller arterna som ingår i EU:s nätverk av skyddsvärda områden, Natura 2000, i gynnsamt tillstånd.

Syftet ska tryggas genom att:

- de hävdberoende naturtyperna hävdas
- populationerna av de tre särskilt skyddsvärda arterna fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört ska vara starka.

Naturreservatets syften styr vilka föreskrifter (regler) som gäller i naturreservatet och ifall skötsel behövs för att syftena med naturreservatet ska kunna uppfyllas.

1.2 Natura 2000

Det överordnande bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att behålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter omfattas av EU:s fågeldirektiv eller Art- och habitatdirektiv. För det aktuella Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden

I Natura 2000-området Varholmen är de prioriterade bevarandevärdena 6210, kalkgräsmarker och 6510, slätterängar i låglandet med förekomst av fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört.

Motivering

Stäppartade torrängar påträffas i kalkrika områden med grusiga till moiga jordar i Falköpings, Skövdes och Ulricehamns kommuner. Stäppartade torrängar ingår

främst i natur-typen 6210, kalkgräsmarker, men vissa av torrängarna som hävdas genom slåtter klassas som 6510, slåtterängar i låglandet. Området hyser de rödlistade arterna fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört.

Prioriterade åtgärder

Årligt bete och slåtter. Området bör omfattas av åtagandeplan för betesmarker och slåtterängar med särskild skötsel eller av ett skötselavtal.

1.3 Fakta om området och dess skötsel

Området har en varierande skötsel anpassad efter karaktärsarterna fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört, bortsett från en mindre yta som brukas som åker.

2. Beskrivning av området

2.1 Uppgifter

Namn: Varholmen, Dala
Beslutsdatum: 1936-10-28
Areal: 2,94 ha, varav vatten 0 ha
Län: Västra Götalands län
Kommun: Falköping
Förvaltare: Länsstyrelsen
NVR id: 2000610
Natura 2000-beteckning: Varholmen SE0540118
Natura 2000-områdets skyddsstatus: SAC

Ägandeförhållanden: Privat
Ingående Natura 2000-naturtyper: Se tabell 3

Ingående arter enligt art- och habitatdirektivet samt enligt fågeldirektivet: Se tabell 1, Natura 2000-området är utpekade enligt art- och habitatdirektivet, så förekommande fågelarter är inte utpekade.

2.2 Allmän beskrivning av området

Varholmen är beläget i nordöstra Falbygden och ingår i ett system med grusåsar och stäppartade torrängar som sträcker sig igenom Falköpings, Skövdes och Ulricehamns kommuner. Området består av en kulle med mycket artrik och intressant torrängsflora, såsom fjädergräs, smalbladig lungört och drakblomma. Området hävdas genom bete förutom den fälla i östra delen av kullen som fram till våren 2014 hävdats genom slåtter och sedan dess endast fagats om våren. Det är där som fjädergräs har sin nordligaste växtlokal. Andra intressanta arter på Varholmen är bl.a. brudsporre, trollsmultron, vingvial, vildlin och harmynta.

2.3 Historisk markanvändning

Området har en lång kontinuitet som slåtteräng. En av de tidigaste karteringarna över området är en geometrisk avmätning från 1694 (aktnr P30-5:1) som visar att Varholmen brukats som slåtteräng, av textbeskrivningen att utläsa; en höglänt mager sådan.

Enskifteskartan (aktnr 16-dal-1a) upprättad 1821 över Stora Dala visar att Varholmen i huvudsak brukats som slåtteräng, s.k. odlingsvall på kalkstensgrund med

bergbackar. Men för att slå fast detta behöver en historisk markanvändningsanalys med rektifiering av den historiska kartan genomföras.

En markanvändningskartering upprättad 1918 av lantmätare Tor Hjertquist visar att områden på platån brukats som åker och bete, medan området där fjädergräset idag växer brukats som särhägnad äng så sent som 1918.

Fjädergräset är noterat på lokalen av N S Linnarsson år 1864 som då meddelar ”Herr Lector Hartman”, vilket finns noterat i C Hartmans herbarium, tillsammans med några stipa-exemplar i ett brev. Det finns noteringar om att fjädergräsets förekomst på Varholmen i början av 1900-talet bestod av några enstaka exemplar.

2.4 Bevarandevärden

2.4.1 Biologiska bevarandevärden

De biologiska värdena för Varholmen består främst av den stäppartade torrängen med de tre särskilt skyddsvärda arterna fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört, men även arter som trollsmultron, vitmåra, klasefibbla, kungsmynta, fältvädd, brudbröd, backtimjan, backsmörblomma, brudsporre, backklöver och Sankt Pers nycklar. Stäppartad torräng är den artrikaste varianten av torräng som förekommer i Västsverige. Här har fjärilar som mindre blåvinge, violettekantad guldvinge, luktgräsfjäril och silverblåvinge noterats. Stäppartad torräng förekommer endast på södra Falbygden och i norra Äträdalen, i östra centraldelen av Västergötland och Västra Götalands län och har en total yta på ca 104 hektar. Fjädergräset är klassad som akut hotad (CR) och är endast känd från tre lokaler i Sverige. Drakblomma är klassad som starkt hotad (EN) och är endast känd från ca 50 lokaler i Sverige. Smalbladig lungört är klassad som starkt hotad (EN) och är endast känd från ca 130 lokaler i Sverige.

Varholmen omfattas av åtgärdsprogrammet stäppartade torrängar i Västsverige.

Varholmen omfattas av Natura 2000 och de utpekade naturtyperna är 6210 kalkgräsmarker och 6510 slätterängar i låglandet. Se beskrivningar under respektive skötselområde.

6210 kalkgräsmarker beskrivs generellt som torra till friska, hävdpräglade kalkrika gräsmarker nedanför trädgränsen ofta med ett mycket stort inslag av örter. Naturtypen har utvecklats genom lång hävdkontinuitet. Krontäckningen av träd och buskar, som inte är av igenväxningstyp, är 0 – 30%. Hävdgynnade arter ska finnas. Ibland kan dessa marker vara viktiga orkidélokaler (6211). Välbevarad grundvattenförekomst är en viktig förutsättning för att naturtypen ska ha fortsatt höga bevarandevärden. Typiska arter för naturtypen 6210 är spåtistel, låsbräken, trollsmultron, käringtand, ängshavre, jungfrulin, mindre blåvinge, skogsvisslare, silversmygare m.fl. Naturtypen är känslig för igenväxning, ökad beskuggning, uppluckrad gräsvål samt konkurrens från ohävsdarter och främmande arter. Naturtypen är även känslig för förändringar i ansluten grundvattenförekomst, fragmentering och för minskade populationer av karakteristiska och typiska arter.

Naturtypen 6510, slätterängar i låglandet beskrivs generellt som artrika, torra-friska, hävdpräglade ängar. Naturtypen har utvecklats genom lång kontinuitet av slätterängsskötsel (och ofta även använts som betesmark på senare tid). Krontäckning av träd och buskar är 0 – 30%. Hävdgynnade arter ska finnas. Välbevarad

grundvattenförekomst är en viktig förutsättning för att naturtypen ska ha fortsatt höga bevarandevärden. Typiska arter (kärleväxter) är: kattfot, slåttergubbe, slåtterfibbla, ormrot, darrgräs, Jungfru Marie nycklar, nattviol, prästkrage, jungfrulin, svinrot, rödklint, ängsnycklar, hirsstarr, pillerstarr m.fl. samt (fjärilar): ängspärlemotfjäril, skogsvisslare, vitfläckig guldvinge, slåttergräsfjäril, skogsnätfjäril, ängsblåvinge, smultronvisslare m.fl. Naturtypen är känslig för igenväxning, ökad beskuggning, förnaansamling, ökad näringsstatus, uppluckrad grässvål samt konkurrens från ohävdarter och främmande arter. Naturtypen är även känslig för förändringar i ansluten grundvattenförekomst, fragmentering och för minskade populationer av karakteristiska och typiska arter.

2.4.2 Geovetenskapliga bevarandevärden

Reservatet utgörs av en moränbildning, som vilar på kalksten och ligger i Daladalen, mellan dess huvudfåra och en sydlig förgrening. Högsta punkten ligger på 196 m ö h, ca 20 m över omgivningen. Östbranten med i genomsnitt 40-45° vinkel karaktäriseras av Sernander (1908) som "det sydöstliga rundade utsprånget av en ortocerkalkbrant". Där denna svänger i nordlig riktning formeras nordöstslutningen, varvid övre randen når förut nämnda högsta höjd genom överlagring med kalkhaltig morän. Höjdpartiet fortsätter efter en mindre svacka åt väster som en markerad moränrygg. Mellan denna och kalkbranten, som efter svängning löper åt västsydväst, är marken plan och har tidigare varit åker. Där moräntäcket tunnar ut visar sig blottade hållar av kalklagrets horisontella skikt. Den märkliga branten har utskulperats under ismältningen av framströmmande issjövatten.

De till Daladalen anslutna markerade strandlinjerna ligger på 183 m höjd.

2.4.3 Kulturhistoriska bevarandevärden

Varholmens naturreservat är beläget inom två kommunala bevarandeområden för kulturmiljövården; "Dala socken" och "Väster om Dala by". Inom området finns en fornlämning bestående av en grav i form av en stensättning (RAÄ Dala 65:1) och en övrig kulturhistorisk lämning, bestående av en stensättningsliknande lämning, som troligen är ett röjningsröse (RAÄ Dala 65:2). Lämningarna tillsammans med intilliggande förhistoriska lämningar och den stark kulturpräglade vegetationen visar att människor verkat och bott i området ända sedan stenålder.

2.4.4 Friluftslivsvärden

En parkering finns i anslutning till reservatet. Inga underhållna stigar finns inom reservatet och det lämpar sig inte för rörelseförhindrade.

2.5 Övrig bebyggelse och anläggningar

Inga byggnader finns inom reservatet.

DEL B – SKÖTSEL AV Varholmen, Dala

3. Skötsel och bevarandemål

3.1 Indelning av skötselområden

Indelning av skötselområden utgår från skötselbehovet. Naturreservatet är indelat i 2 stycken skötselområden.

Skötselområdena är:

1. Hagmark
2. Ängsmark

Inom varje skötselområde kan en eller flera naturtyper förekomma. Vad denna indelning grundar sig på redovisas i tabell 2 i bilaga 1. I skötselområdena kan det även finnas Natura 2000-naturtyper, se tabell 3, bilaga 1. Naturtyperna och de eventuella Natura 2000-naturtypernas avgränsningar framgår av bilaga 3B och 3C.

3.2 Bevarandemål

Bevarandemålen preciserar syftet för respektive skötselområde och ger en beskrivning av hur det ska se ut när gynnsamt tillstånd råder. De ger också förutsättningarna för den uppföljning som planeras.

3.3 Allmänt om skötseln

Reservatets skötsel är varierande och ska anpassas efter den torrängsflora, bestående av fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört, som växer i området. Skötseln ska främst varieras mellan bete, slåtter, fagning och bränning och ska anpassas efter den metod som ger bäst resultat i form av starka populationer av karaktärsväxterna fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört.

3.4 Konsekvenser av klimatförändringar

Ett förändrat klimat kan leda till en ökad igenväxningstakt av ängsmark och betesmark. Det kan leda till problem för betesdjur vid långvarig hetta och torka samt med sjukdomar och andra svårigheter pga. för blöt mark.

En ökad igenväxningstakt på hagmarken kan leda till att man får röja och slå oftare, förlänga betesperioden, öka antalet betesdjur och bränna i mindre ytor (0,1–1 ha) i mosaik med obränd mark, eller om förra säsongens hävd varit dålig kan hela ytan brännas. Även för ängsmarken gäller det att röja och slå oftare, men även att ha fler slåttertillfällen senare på säsongen, införa/öka efterbete och även här bränna i mindre ytor (0,1–1 ha) i mosaik med obränd mark, eller om förra säsongens hävd varit dålig kan hela ytan brännas.

För betesdjuren gäller det att säkra dricksvattenförsörjningen, bygga sol- och värmeskydd, arbeta med betesplanering och fallindelning och flyttning av djur under säsongen, säkra kompletterande betesmarker dit djuren kan flyttas, välja hårdiga djurraser och ha en alternativ och kompletterande skötsel som röjning, slåtter och bränning.

Ett förändrat klimat kan leda till att förutsättningarna för bevarande ändras snabbare än beräknat. Detta leder till att man måste revidera skötseln med kortare intervall för att följa klimatets utveckling och de senaste forskningsresultaten.

3.5 Vad kan påverka området negativt

Området skulle främst påverkas negativt av felaktig skötsel, minskad eller upphörd hävd och näringstillförsel som på sikt kan leda till igenväxning av buskar och träd och utarmning av den hävdgynnade floran och faunan. Näringstillförseln kan vara direkt genom gödsling av marken samt indirekt genom tillskottsutfodring och sambete med gödslad vall.

Spridning av kemikalier som bekämpningsmedel kan påverka negativt och även användning av avmaskningsmedel som innehåller avermectin då det kan vara skadligt för den dynglevande insektsfaunan. Inventering av dyngskalbaggar i området gjordes sommaren 2018 och visade på en normal förekomst.

Andra hot är introduktion av främmande arter, t.ex. insådd av vallväxter eller trädgårdsväxter, storvuxna gräsarter som bergrör och andra ohävdarter som kan breda ut sig och konkurrera ut de hävdgynnade arterna.

Upplag och deponier, t.ex. deponering av halmbalar ger näringspåverkan och skadar fältskiktet.

Ändrad markanvändning i eller i anslutning till området, t.ex. upphävd hävd, uppodling av betesmark, plantering av gran, markexploatering t.ex. grävning, schaktning, täktverksamhet och andra ingrepp som kan skada markvegetationen. Grävning för att underlätta fröspridning eller gynna t.ex. vildbin, är inte ett hot. Åtgärder som förändrar hydrologin som t.ex. körskador, dikning och dämning skulle också påverka naturtyperna negativt.

3.6 Bevarandetillstånd

Bevarandetillståndet för naturtypen 6210, kalkgräsmarker bedöms vara gynnsamt då området är välhävdad. Bevarandestatusen för naturtypen 6510, slåtterängar i låglandet bedöms vara ogynnsamt då området de senaste åren haft hävdvila som inte har gynnat torrängsarterna, främst fjädergräset.

3.7 Övrigt

Reservatet är lättillgängligt då en parkering finns i anslutning och stängselgenomgång finns och gör det möjligt att ta sig in i området. Området har ett högt rekreativt värde tack vare den rika floran.

3.8 Skötselområden med mål och åtgärder

Skötselområde 1 - Hagmark

Skötselområde	Areal (ha)
1	2,89
Summa	2,89

Naturtyp
Öppen hagmark
Åkermark

Natura 2000-naturtyp
6210 - Kalkgräsmarker

Beskrivning:

Området består av en öppen hagmark med enbuskar och enstaka träd så som björk, tall, druvfläder, sötkörbär, oxel, vildapel, sälj och asp samt en liten yta åkermark. Nästan hela området består av stäppartad torräng och av Natura 2000-naturtypen 6210, kalkgräsmarker. Området betas årligen av nötdjur och 2018 gjordes en inventering av dyngbaggar i området. Här växer ÅGP-arterna drakblomma och smalbladig lungört. Även arter som backsippa, backklöver, backsmultron, trollsmultron, ängshavre, käringtand, jungfrulin, backtimjan, kungsmymta, kattfot, slåtterfibbla, ängsvädd, spåtistel, nypon, humlerotfjäril, mindre blåvinge, sexfläckig bastardsvärmare, svartfläckig blåvinge, violett kantad guldvinge, ärtsandbi, åkerhumla, stenhumla, smalcitronbi, metallsmalbi och bronssmalbi har noterats i området. Nypon finns i området vilket gynnar fjärilar. Två kulturhistoriska lämningar finns i området i form av en stensättning och en fornlämningsliknande lämning.

Bevarandemål:

Arealen för 6210, kalkgräsmarker ska vara minst 2,8 hektar. Området ska bevaras som en öppen hagmark med starka populationer av de hotade arterna drakblomma och smalbladig lungört. Det vore även önskvärt med en stark population av det hotade fjädergräset inom området. Områdets skötsel ska anpassas kontinuerligt efter de senaste rönen från forskarvärlden som visar på bäst skötsel för karaktärsarterna drakblomma och smalbladig lungört men även för en framtida population av fjädergräs. Inför en ny växtsäsong ska ingen skadlig ansamling av förna (t.ex. gammalt fjolårsgräs) ska finnas i området. Typiska och andra karaktäristiska arter samt andra naturligt förekommande arter ska finnas och föryngra sig. Krontäckningen av träd och buskar ska vara liten. Igenväxningsvegetation, vedartad eller örtartad, ska inte förekomma mer än i begränsad utsträckning. För naturtypen främmande eller invasiva arter ska inte förekomma. Typiska kärlväxter och fjärilsarter ska förekomma tämligen allmänt. Åkern ska antingen fortsätta ha årligt åkerbruk eller ha samma skötsel som det övriga området.

Engångsåtgärder:

- Stängsling om delar av området behöver stängslas av.
- Bortstängsling av de kulturhistoriska lämningarna får göras om behov skulle uppstå.
- Sandblottor får skapas för att gynna vildbin.
- Rökning av aspsly.

Underhållsåtgärder:

- Årligt bete när skötseln kräver det.
- Årlig slåtter när skötseln kräver det.
- Årligt efterbete när skötseln kräver det.
- Fagning, vid behov.
- Bränning, vid behov.

- Underhållsröjning för att hålla efter igenväxningsvegetation och ohävdarter, vid behov.
- Röjning av enbuskar, vid behov.
- Röjning av nypon, vid behov.
- Eventuella sandblottor som skapas ska hållas öppna.
- Allmänt underhåll av stängslet.
- Fornlämningarna ska hållas fria från träd och övrig igenväxningsvegetation.
- Årligt åkerbruk på åkern alternativt att den får samma skötsel som området i övrigt.
- Populationsförstärkande åtgärder för fjädergräs ska bedrivas om det bedöms som lämpligt och ska sen fortgå tills dess att det finns en dokumenterat stark population.
- Populationsförstärkande åtgärder för drakblomma och smalbladig lungört ska införas vid tecken på en nedåtgående trend i populationsstorlek. Detta ska sen fortgå tills dess att det finns en dokumenterat stark population av båda dessa arter.
- Årlig uppföljning av drakblomma och smalbladig lungört, och även för fjädergräs om en population etableras.

Skötselområde 2 – Ängsmark

Skötselområde	Areal (ha)
2	0,04
Summa	0,04

Naturtyp
Öppen äng

Natura 2000-naturtyp
6510 – Slätterängar i låglandet

Beskrivning:

Består av en öppen hagmark i en brant sluttning som lutar åt öster. Hagmarken är inhägnad. Hela området består av stäppartad torräng och Natura 2000-naturtypen 6510, slätterängar i låglandet. I skötselområdet växer ÅGP-arterna fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört. Även arter som backsippa, backsmultron, fältvädd, gullviva, kungsmynta, rödklint, slätterfibbla och ängsvädd har noterats i området.

Bevarandemål:

Området ska bevaras som en öppen äng med starka populationer av de hotade arterna fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört. Områdets skötsel ska anpassas kontinuerligt efter de senaste rönen från forskarvärlden som visar på bäst skötsel för karaktärsarterna fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört. Ingen skadlig ansamling av förna (t.ex. fjolårsgräs) ska finnas i området efter vegetationsperiodens slut. Krontäckningen av träd och buskar ska saknas eller vara liten. Varken vedartad eller örtartad igenväxningsvegetation ska förekomma mer än i begränsad utsträckning. För naturtypen främmande eller invasiva arter ska inte förekomma. Det ska finnas födoresurser såsom pollen- och nektarresurser som kan utnyttjas framförallt av olika fjärilsarter och vildbin. Typiska kärlväxter ska förekomma tämligen allmänt. Arealen för 6510, slåtterängar i låglandet, ska vara minst 0,04 hektar.

Engångsåtgärder:

- Krisslor och blodnäva ska ryckas bort i hela området.

Underhållsåtgärder:

- Årlig slåtter när skötseln kräver detta.
- Årligt efterbete när skötseln kräver det.
- Årlig fagning.
- Bränning, vid behov.
- Underhållsröjning för att hålla efter igenväxningsvegetation och ohävdarter, vid behov.
- Ryckning av krisslor och blodnäva, vid behov.
- Allmänt underhåll av stängslet.
- Populationsförstärkande åtgärder för fjädergräs ska bedrivas till dess att det finns en dokumenterat stark population.
- Populationsförstärkande åtgärder för drakblomma och smalbladig lungört ska införas vid tecken på en nedåtgående trend i populationsstorlek. Dessa ska sedan fortgå tills dess att det finns en dokumenterat stark population av båda dessa arter.
- Årlig uppföljning av fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört.

3.9 Forn- och kulturmiljövård

Inom Varholmens naturreservat finns två kulturhistoriska lämningar.

Namn	Typ av kulturhistorisk lämning	Skötselområde
Dala 65:1	Stensättning	1
Dala 65:2	Fornlämningsliknande lämning	1

Fornlämningarna ska hållas fria från igenväxningsvegetation.

Fornlämningarnas lokalisering framgår av bilaga 3D.

Vid röjningar ska inte röjningsmaterial ligga kvar nära eller i fornlämningar. Vid anläggande av grillplatser eller liknande ska hänsyn tas till fornlämningarna, så att fornlämningarna inte skadas av slitage. Eldning får heller aldrig ske i närheten av fornlämningar då det kan ställa till svårigheter vid en eventuell framtida utgrävning. Fornlämningar får inte skadas i samband med avverkning och utkörning av virke. I områden med registrerade fornlämningar ska samråd med Länsstyrelsens kulturmiljöenhet ske innan åtgärd utförs.

4. Friluftsliv

Karta med informationsskylt och p-plats finns i bilaga 3E.

Bevarandemål:

- Det ska finnas en väl underhållen informationsskylt som beskriver naturreservatet.
- Det ska finnas en väl underhållen parkeringsplats.

Engångsåtgärder:

- Gränsstolpar ska sättas upp runt reservatet.

Informationstavlor ska sättas upp på de platser som är markerade på karta i bilaga 3E. Tavlorna ska utföras enligt svensk standard och naturvårdsverkets anvisningar Att skylta skyddad natur. De ska bland annat innehålla karta över reservatet samt beskriva dess syfte, bevarandevärden och gällande föreskrifter för allmänheten. En engelsk text eller en engelsk sammanfattning ska finnas.

Underhållsåtgärder:

- Allmänt underhåll av informationsskylt.
- Allmänt underhåll av parkeringsplatsen.

Informationsanläggningar ska tillses regelbundet och underhållas vid behov av förvaltaren.

5. Gränsmarkering

Reservatets gräns ska märkas ut i fält. Gränsmarkeringar ska utföras enligt Naturvårdsverkets anvisningar ”Att skylta skyddad natur”.

6. Uppföljning

6.1 Dokumentation av skötselåtgärder

Skötselåtgärder som utförs i reservatet bör dokumenteras av den som utför åtgärden. Av dokumentationen bör framgå:

- åtgärd

- plats (skötselområde)
- kostnad
- tidpunkt
- utförare

Åtgärder av restaureringskaraktär bör dokumenteras med foto före och efter åtgärd.

6.2 Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Länsstyrelsen ansvarar för att uppföljning av bevarandemål genomförs. Uppföljningen ska ske enligt de manualer för skyddade områden som har tagits fram av Naturvårdsverket. I en särskild uppföljningsplan kommer målindikatorer att anges. Dessa målindikatorer följs sedan upp. Målsättningen är att kunna se om de bevarandemål som satts upp i skötselplanen uppfylls och att skötseln fungerar. Uppföljningen kommer vara en viktig hjälp för förvaltarens planering av skötselarbetet.

6.3 Revidering av skötselplanen

Skötselplanen gäller tills vidare och revideras när uppföljningen indikerar att det behövs.

7. Planerad förvaltning

Tabell 2. Sammanfattning och prioritering av skötselplanens åtgärder. Prioritering inom intervall 1–3 där 1 är högsta prioritet att genomföra.

Åtgärd	Skötselområde	När/intervall	Prioritet
Gränsmarkering	Hela reservatet	2018–2022	1
Anpassad skötsel	Hela reservatet	Årligen	1
Fagning	2	Årligen	1
Populationsförstärkande åtgärder	Hela reservatet	Vid behov	1
Uppföljning av fjädergräs, drakblomma och smalbladig lungört	Hela reservatet	Årligen	1
Fagning	1	Vid behov	2
Bränning	Hela reservatet	Vid behov	2
Ryckning av blodnäva och krisslor	2	Vid behov	2
Underhållsröjning	Hela reservatet	Vid behov	2
Underhåll av stängsel	Hela reservatet	Vid behov	2
Underhåll av skylt	Utanför reservatet	Vid behov	3
Underhåll av parkering	Utanför reservatet	Vid behov	3
Uppföljning av skötselåtgärd	Hela reservatet	Efter åtgärd	3

8. Referenser

Referenser specifikt för detta naturreservat

Artportalen (AP), <https://artportalen.se/>

Skaraborgs Naturskyddsförening, beslut om fridlysning 1936.

Allmänna referenser

Artdatabanken 2015. Röddlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

EU:s art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG) annex 2 och 4.

EU:s fågeldirektiv (direktiv 79/409/EEG) annex 1.

Finsberg, C. 2013. Skyddad natur i ett förändrat klimat. Grön infrastruktur i strandängar och ädellövmiljöer samt klimatanpassad skötsel av skyddad natur. Rapport 2013:74. Länsstyrelsen i Västra Götalands län.

Naturvårdsverket, 1987. Inventering av ängs- och hagmarker: handbok. Naturvårdsverket informerar, Statens Naturvårdsverk, Solna.

Naturvårdsverket, 2003. Att skylta skyddad natur. Naturvårdsverket, Stockholm.

Naturvårdsverket. Art- och naturtypsvisa vägledningar. www.naturvardsverket.se/Stod-i-miljoarbetet/Vagledningar/Natura-2000/. 2018-10.

Påhlsson, L. (red.). 1998. Vegetationstyper i Norden. TemaNord 1998:510, Nordiska Ministerrådet, Köpenhamn.

Bilaga 3a

Tabell Arter

Tabell 1. Förekomst av

- rödlistade arter uppdelade enligt Artdatabankens kategorier: Nationellt utdöd (RE); Akut hotad (CR); Starkt hotad (EN); Sårbar (VU); Nära hotad (NT); Kunskapsbrist (DD), (Artdatabanken 2015)
- arter (ÅGP) som omfattas av Naturvårdsverkets åtgärdsprogram för hotade arter
- arter (EU) som är listade i EU:s fågeldirektiv (direktiv 79/409/EEG) annex 1 och art- och habitatdirektiv (direktiv 92/43/EEG) annex 2 och 4. Området är utpekade enligt Art- och habitatdirektivet så fåglarna är inte utpekade Natura 2000-arter.
- Källa/uppgiftslämnare.

Art	Kategori	Natura 2000-kod	Inventeringsdatum	Källa/Uppgiftslämnare
Kärlväxter				
Ask	EN		2018-05-23	AP
Backklöver	NT		2018-05-23	AP
Backsmörblomma	NT		2018-05-23	AP
Backtimjan	NT		2018-05-23	AP
Drakblomma	EN, ÅGP		2015-07-03	AP
Fjädergräs	CR, ÅGP		2018-05-23	AP
Jordtistel	NT		2018-05-23	AP
Klasefibbla	NT		2016-06-29	AP
Månlåsbräken	NT		2016-05-20	AP
Skogsalm	CR		2018-05-23	AP
Slätterfibbla	VU		2018-05-23	AP
Smalbladig lungört	EN, ÅGP		2018-05-23	AP
Trollsmultron	VU		2018-05-23	AP
Vanlig backsippa	VU		2013-05-11	AP
Vanlig backtimjan	NT		2011-05-04	AP
Ryggradslösa djur				
Glimfåltmätare	NT		2009-06-02	AP
Grå klaffmätare	NT		2009-08-10	AP
Humlerotfjäril	NT		2009-06-28	AP
Mindre blåvinge	NT		2018-05-23	AP
Sexfläckig bastardsvärmare	NT		2013-07-12	AP
Storringat jordfly	NT		2009-07-27	AP
Svartfläckig blåvinge	NT		2017-07-29	AP
Violett kantad guldvinge	NT		2016-06-14	AP
Fåglar				
Brun kärrhök	EU	A081	2011-07-15	AP
Buskskvätta	NT		2017-07-22	AP
Grönbenä	EU	A166	2010-05-11	AP

Gröngöling	NT		2017-05-23	AP
Gulspär	VU		2016-06-23	AP
Kornknarr	NT, EU, ÅGP	A122	2006-07-02	AP
Nötkråka	NT		2015-10-09	AP
Röd glada	EU	A074	2011-04-25	AP
Storspö	NT		2016-06-23	AP
Sävsparv	VU		2016-06-20	AP
Trana	EU	A127	2016-06-23	AP
Törnskata	EU	A338	2017-07-22	AP
Vaktel	NT		2008-05-23	AP

Tabell 2: Markslag och naturtyper. Målarealerna är de som förväntas efter eventuella restaurerings- och skötselåtgärder.

¹ Inventering av ängs- och hagmarker (Naturvårdsverket 1987)

Markslag och Naturtyp	Areal år 2018 (ha)	Målareal (ha)
Åker/vall:	0,1	0,1
Naturbetesmark¹ (betesmark på in- äga eller utmark):	2,8	2,8
Öppen hagmark	2,8	2,8
Äng (slåttermark på inäga ¹ och ut- mark):	0,04	0,04
Öppen äng	0,04	0,04

Tabell Natura2000 naturtyper

Tabell 3: Förekommande Natura 2000-naturtyper

Kod	Natura 2000-naturtyp	Areal år 2018 (ha)	Målareal (ha)
6210	Kalkgräsmarker	2,8	2,8
6510	Slåtterängar i låglandet	0,04	0,04

Bilaga 3b, Skötselområdeskarta
Naturreservatet Varholmen, Dala, Falköpings kommun

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

0 25 50 75 Meter

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Varholmen, Dala
Tillhör Länsstyrelsen reviderad skötselplan
dnr 512-30983-2018

 Skötselområden

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Bilaga 3c, Naturtypskarta
Naturreservatet Varholmen, Dala, Falköpings kommun

- Hagmark öppen
- Äng, öppen
- Åker, vall

0 25 50 75 Meter

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Varholmen, Dala
Tillhör Länsstyrelsen reviderad skötselplan
dnr 512-30983-2018

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Bilaga 3d, Natura 2000-naturtypskarta
Naturreservatet Varholmen, Dala, Falköpings kommun

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

- 6210 - Kalkgräsmarker
- 6510 - Slätterängar i låglandet
- Natura 2000 Varholmen

0 25 50 75 Meter

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Varholmen, Dala
Tillhör Länsstyrelsen reviderad skötselplan
dnr 512-30983-2018

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Bilaga 3e, Fornlämningar
Naturreservatet Varholmen, Dala, Falköpings kommun

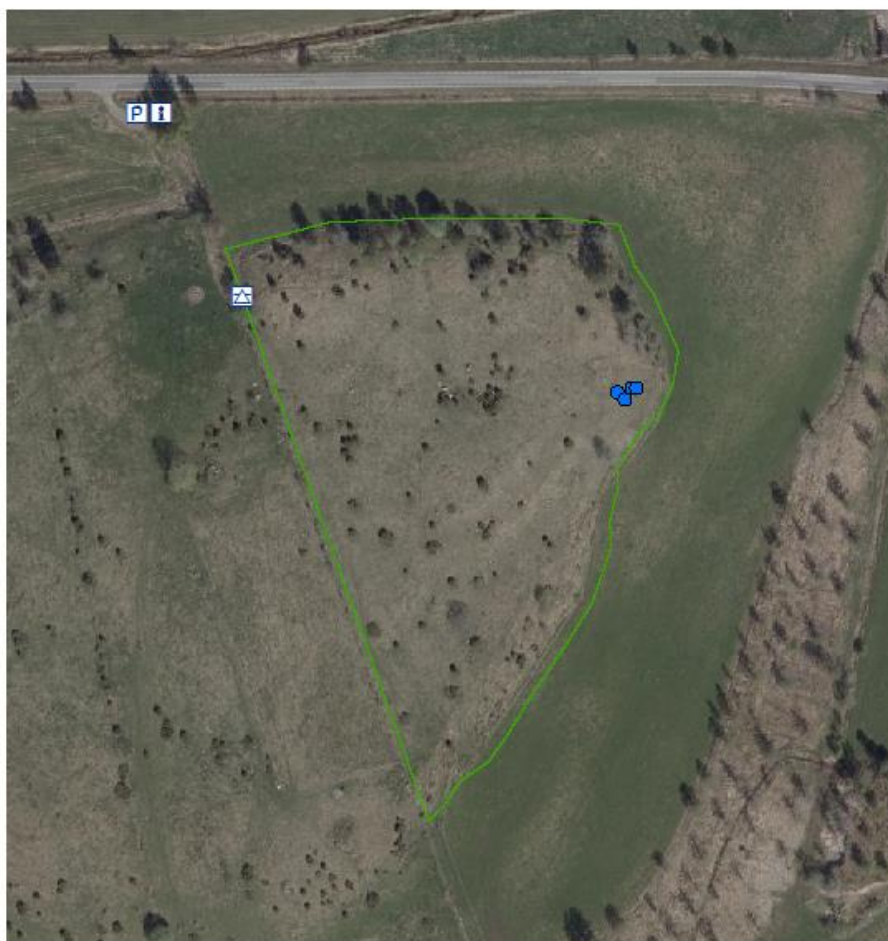
LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

0 25 50 75 Meter

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Varholmen, Dala
Tillhör Länsstyrelsen reviderad skötselplan
dnr 512-30983-2018

- Fornlämningar punkt
- Naturreservat

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan

Bilaga 3f, Friluftslivskarta
Naturreservatet Varholmen, Dala, Falköpings kommun

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

- Fjädergräs
- P-plats
- Informationsskylt
- Stängselgenomgång
- Naturreservat

0 25 50 75 Meter

Illustrationskarta till skötselplan för
naturreservatet Varholmen, Dala
Tillhör Länsstyrelsen reviderad skötselplan
dnr 512-30983-2018

© Länsstyrelsen i Västra Götalands län
© Lantmäteriet Geodatasamverkan